

High Commissioner on National Minorities

CHECK AGAINST DELIVERY!

**Uitreiking van de Geuzenpenning aan Max van der Stoel
Vlaardingen, 13 maart 1995
Rede door M. van der Stoel**

Mijnheer de Voorzitter van de Stichting Geuzenverzet 1940-1945,
Mijnheer Amain,
Excellenties,
Dames en Heren,

Het is voor mij een grote eer vandaag de Geuzenpenning te mogen ontvangen. Ik beschouw de toekenning daarvan als een onderstreping van het belang dat het Bestuur van de Stichting Geuzenverzet hecht aan de strijd voor mensenrechten en tegen discriminatie en rassenwaan. Het feit dat U aan mij deze onderscheiding uitreikt mag overigens niet doen vergeten dat er - gelukkig - vele anderen in Nederland zijn die hun bijdrage proberen te leveren aan deze strijd. De woorden die U, Mijnheer Amain, sprak hebben mij bijzonder getroffen. Laat de internationale gemeenschap, gepreoccupeerd als zij is door de drama's in Bosnië en Somalië toch vooral niet vergeten dat de volkeren van Irak te lijden hebben onder een dictatuur die in wreedheid niet onderdoet voor de meest onmenselijke regimes die de wereld sinds 1945 heeft gekend.

Toen Nederland door de Nazis werd bezet, waren het de Geuzen die al kort daarna als eersten het verzet tegen de onderdrukking begonnen. Ik heb buitengewoon grote bewondering voor de rol die deze mensen hebben vervuld. Ik herinner mij de sfeer in Nederland in de maanden vlak na mei 1940. Doffe berusting leek te overheersen. Ook tal van goede vaderlanders waren ervan overtuigd dat een overwinning van Hitler niet meer te verhinderen viel. Om in een dergelijke sfeer, met dagelijks gevaar voor eigen leven, het verzet te beginnen, getuigt wel van bijzondere moed en

onverschrokkenheid - ja van meer : het besef dat er belangrijker zaken zijn dan eigen lijf en leven. De Tsjechische filosoof Patočka, die zelf na een verhoor van het communistisch veiligheidsapparaat het leven gaf,

heeft eens gezegd dat de strijd voor de vrijheid van zodanig gewicht is dat daarvoor zo nodig het offer van het lijden moet worden gebracht. Het Geuzenverzet heeft vanuit deze overtuiging gehandeld. En daarmee werd het voorbeeld gegeven dat later vele anderen ertoe bracht om actief of passief verzet te plegen.

Een dictatuur probeert telkenmale te imponeren door macht en geweld in de hoop op deze wijze een volk van de zinloosheid van verzet te overtuigen. Ogenschoonlijk heeft zij daarmee succes. De eenzame student die in de voorzomer van 1989 in Peking een tank probeerde tegen te houden, kon niet verhinderen wat er later op het plein van de Hemelse Vrede gebeurde. Dictaturen hebben vaak een taai leven. Maar keer op keer blijkt toch dat de drang van de mens naar vrijheid niet valt uit te roeien en aan de wortels van het regime knaagt. De geschiedenis van het verzet in wat toen nog Tsjechoslowakije heette vormt daarvan een klassiek voorbeeld. Ogenschoonlijk leek het communistische regime onaantastbaar, en het handjevol oppositie machteloos. Maar de kleine groep van mensen die weigerden zich te conformeren en die voor de vrijheidsrechten bleven opkomen, won uiteindelijk toch de strijd. Zij brachten onder woorden wat een heel volk wenste. Tenslotte werd het communistische regime de genadeklap toegebracht door de honderd duizenden die avond op avond in de Praagse straten demonstreerden. De vrijheidswil bleek sterker dan de macht.

In de strijd voor de mensenrechten konden successen worden geboekt, ongetwijfeld. De Griekse, Spaanse en Portugese dictaturen werden door democratische regimes vervangen. De afzichtelijke junta's in Argentinië en Chili verdwenen. En bovenal werden nieuwe kansen voor democratie en mensenrechten geschapen toen enkele jaren geleden het communisme in Oost-Europa ineenstortte. Maar nog steeds is het zo dat een aantal staten waar de mensenrechten volledig worden gerespecteerd, angstwekkend klein is, en het aantal landen waar oppositie van het regime in levensgevaar verkeren, benauwend groot. Wij mogen geen middel onbeproefd laten om hen te helpen. Laten wij bedenken dat, ook wanneer dit niet onmiddellijk tot een snelle verbetering van de mensenrechtensituatie leidt, het morele en psychologische effect van uitingen van solidariteit van grote betekenis is. Een dictatuur probeert haar tegenstanders ervan te doordringen dat zij machteloos zijn, geen weerklank vinden en in volledig isolement opereren. In een dergelijke situatie is ieder teken van solidariteit van veel meer betekenis dan veelal wordt vermoed.

Nog twintig jaar geleden vielen pleidooien voor een actief mensenrechtenbeleid vaak op dove oren. Toen ik pas

aantrad als Minister heb ik moeten ervaren dat verschillende van mijn collega's in het buitenland van mening waren dat het bevorderen van mensenrechten niet een wezenlijk onderdeel kon zijn van buitenlands beleid. Sindsdien is er veel ten goede veranderd - met name in de kring van de twaalf lidstaten van de Europese Gemeenschap. Maar verdere stappen zullen moeten worden ondernomen. In de kring van de democratische staten wordt steeds meer beseft dat er een onverbreekelijk verband bestaat tussen de mate van respect voor mensenrechten en de kansen op vrede en stabiliteit in de wereld. Elke vorm van onderdrukking leidt immers tot spanningen die ook weer grensoverschrijdend kunnen zijn. Om een enkel voorbeeld te geven : het onthouden door Servië van fundamentele rechten aan Albaniërs in Kosovo kan tot een geweldexplosie leiden waarbij ook buurlanden van Servië betrokken kunnen raken. Maar met de enkele constatering dat respect voor mensenrechten een essentiële voorwaarde is voor vrede en stabiliteit zijn wij er nog niet. Deze samenhang zal bijvoorbeeld ook moeten doorwerken in de besluitvorming van de Veiligheidsraad. De klassieke opvatting was steeds dat van een bedreiging van vrede en veiligheid eerst zou kunnen worden gesproken als een acuut risico zou zijn ontstaan van een gewapend conflict tussen twee of meer staten. Wij moeten nu gaan inzien dat dit een te enge interpretatie van het Handvest van de VN is. Een kentering begint zich gelukkig af te tekenen. Ik noem in dit verband de baanbrekende resolutie 688 van de Veiligheidsraad, aangenomen toen Irak bezig was de opstand van Sji'ieten en Koerden na de Golfoorlog te breken. De Veiligheidsraad stelde toen vast dat de mensenrechtenschendingen door Irak begaan een bedreiging voor vrede en stabiliteit in de regio vormden.

Ik sprak zoeven over bepaalde successen die in de strijd voor democratie en mensenrechten zijn geboekt. Maar wij mogen niet de ogen sluiten voor nieuwe gevaren en risico's die opdoemen. Als ik mij bepaal tot het Europese continent, dan moet ik vaststellen dat de situatie in de afgelopen twee jaar in verontrustende mate is verslechterd. Toen in december 1990 de Staatshoofden en Regeringschefs van Europa en Noord-Amerika bijeen kwamen voor een Topconferentie in Parijs in het kader van de CVSE, meenden zij te kunnen vaststellen dat Europa op weg was naar een nieuw tijdvak van democratie, vrede en vrijheid. Nu, ruim twee jaar later, moeten wij constateren dat zich in het voormalige Joegoslavië de ernstigste geweldexplosie voordoet die Europa sinds de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt. Voor zover wij dat nog niet wisten, hebben wij opnieuw kunnen constateren dat oorlog en geweld de ernstigste vijanden zijn van de mensenrechten. Bovendien ontwikkelen zich xenofobie en rassenhaat op een wijze die wij niet meer voor mogelijk hadden gehouden. De prille democratie in de Russische Federatie lijkt ernstig bedreigd. Chaos en desintegratie zijn de reële gevaren voor delen van Oost-Europa. Meer dan ooit is het nodig dat de democratische krachten in Europa zich solidair tonen. Een bemoedigend schouderklopje is niet genoeg voor diegenen in Oost-Europa die na decennia van communistische dictatuur pogen een democratisch systeem ingang te doen

vinden en tegelijkertijd economie en milieu na vele jaren wanbeheer weer op orde te brengen. Wij moeten onze solidariteit ook metterdaad bewijzen. Tegen deze achtergrond is het bijvoorbeeld wel bijzonder teleurstellend dat de associatieverdragen tussen Polen, Tsjechoslowakije en Hongarije en de Europese Gemeenschap meer het stempel dragen van protectionistische belangengroepen in West-Europa dan van de blijkbaar nog steeds te weinig invloedrijke groep van hen die beseffen dat deze landen, in de moeilijke overgangperiode waarin zij verkeren, alleen met forse steun vanuit het Westen het hoofd boven water kunnen houden. Het zou tragisch ja rampzalig zijn voor heel Europa als de democratische revoluties die in 1989 zo hoopvol begonnen, tenslotte zouden mislukken omdat het Westen deze regimes die zo in nood verkeren, niet of onvoldoende de helpende hand zou toesteken.

Regeren is vooruitzien, luidt een oud gezegde. Maar wordt het ook in praktijk gebracht? Op zijn vriendelijkst gezegd is dit in de jaren die achter ons liggen niet altijd of voldoende het geval geweest. Ik denk bijvoorbeeld aan het feit dat eind 1990 kennelijk niet serieus is overwogen of het zenden van een VN-vredesmacht naar Bosnië het zo evident dreigende gevaar van geweld aldaar zou kunnen voorkomen. Gelukkig is thans veel meer bereidheid te denken in termen van conflict-preventie. Met name in de kring van de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, de CVSE, waaraan 53 staten deelnemen, is deze gedachte zeer sterk naar voren gekomen. Uitgangspunt is daarbij het besef dat binnenstatelijke conflicten die mogelijk tot een groter conflict kunnen uitgroeien, thans in Europa een reëler risico vormen dan conflicten tussen staten onderling. Daarbij wordt met name gedacht aan de snelle groei van een helaas vaak ook virulent nationalisme in vele Europese staten.

Het probleem van het nationalisme kan niet worden opgelost door elk volk dat daarom vraagt toe te staan een eigen onafhankelijke en soevereine staat te vormen. Als dit uitgangspunt consequent zou worden gevolgd, zou de wereldstatengemeenschap rond 3000 leden tellen. Op het grondgebied van de Russische Federatie alleen zouden 150 nieuwe staten moeten worden gevormd, waarvan er vele nauwelijks levensvatbaarheid zouden hebben. Bovendien moeten wij beseffen dat, aangezien vele volken niet wonen in een duidelijk afgebakend geografisch gebied, het simpelweg niet mogelijk is om de grenzen zo te trekken dat staatsgrenzen en ethnische grenzen zouden samenvallen. Zelfs als alle staten bereid zouden zijn veranderingen van hun grenzen te aanvaarden - dit is overigens geenszins het geval - is het niet denkbaar ze zo te trekken dat er geen minderheden zouden overblijven. Het zal onvermijdelijk zijn dat tal van landen minderheden op hun grondgebied zullen blijven houden. Anderzijds is het ook essentieel dat minderheden binnen een dergelijk staatsverband de ruimte krijgen om hun identiteit te ontplooien. De meerderheid die zou willen proberen de legitieme rechten van een minderheid te verstikken, moet door zware internationale druk van dit voornemen worden afgehouden. In dit verband is het vermeldenswaard dat in het kader van

de CVSE alle Europese staten hebben erkend dat minderheidsvraagstukken niet een zaak zijn van de betrokken staat alleen, maar ook voorwerp moeten zijn van internationale aandacht en bemoeienis. De principiële erkenning van het recht op eigen identiteit van de minderheid door de betrokken staat kan op zijn beurt bij de minderheid het besef doen doorbreken dat er andere wegen zijn dan het scheppen van een eigen staat om haar desiderata te verwezenlijken. Het is essentieel dat minderheidsvraagstukken, vooral die in Europa, in de komende jaren de nodige prioriteit krijgen. Als wij niet erin slagen passende formules te vinden, zouden zij telkenmale weer een potentiële bedreiging kunnen vormen voor vrede en stabiliteit in de regio. Een evenwichtig minderhedenbeleid moet worden gezien als een essentieel onderdeel van een verantwoord mensenrechtenbeleid, en tevens als een onmisbare bijdrage tot vrede en veiligheid.

In mijn betoog heb ik telkenmale beklemtoond hoe groot de problemen zijn die nog moeten worden overwonnen voordat zal kunnen worden gesproken van een stabiele democratische orde in geheel Europa. Maar laten wij ook niet de risico's vergeten waaraan de democratie is blootgesteld, zelfs in landen waar deze stevig gevestigd lijkt. Maar al te waar is het woord dat voortdurende waakzaamheid de prijs is die wij voor de vrijheid moeten betalen. Wij moeten voortdurend waken voor de gezondheid van onze eigen democratische instellingen. Vooral het verzekeren van de vertrouwensband tussen kiezers en gekozenen is van het hoogste belang. Apathie en onverschilligheid van de kiezers zijn uitermate schadelijk voor een democratisch systeem. Maar laten wij ook nimmer uit het oog verliezen dat uiteindelijk in onze zozeer interdependente wereld de nederlaag of de overwinning van democratische krachten elders de kansen op het behoud van onze vrijheid kunnen beïnvloeden. Het bezwijken van een democratisch systeem elders betekent dat een bolwerk voor onze eigen vrijheid wordt gesloopt. En omgekeerd kan een overwinning van democratische krachten elders de beveiliging van ons democratisch systeem versterken. Daadwerkelijke solidariteit met de jonge democratische regimes elders in Europa is nodig om te verhinderen dat chaos en desintegratie, die op hun beurt de voedingsbodem zouden vormen voor een dictatuur, daar de overhand krijgen. Maar de ondergang van deze regimes zou ook een bedreiging vormen voor de geloofwaardigheid van het democratisch systeem in het algemeen. Het gevaar van besmetting met een nieuwe golf van autoritair denken zou toenemen. Ook tegen deze achtergrond is onderlinge solidariteit van de democratische krachten in Europa geboden.